

6 Μαρτίου 2020

Η συμβολή της ελεύθερης θέλησης του ανθρώπου στο έργο της σωτηρίας κατά τον Άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή (μέρος 2ο)

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες / Ορθόδοξη πίστη](#)

Τα πάθη έχουν καταστρεπτική ενέργεια πάνω στη ψυχή. Διαστρέφουν όλες τις δυνάμεις της: την επιθυμία, το θυμό και το λόγο. Ανάλογα με τις τρεις δυνάμεις της ψυχής υπάρχουν, κατά τον άγιο Μάξιμο, και τρία βασικά είδη παθών: άγνοια, τυραννίς και ακολασία δηλ. σωματική φιλαυτία. Η σωματική φιλαυτία ή η ικανοποίηση του σώματος, είναι η μητέρα όλων των άλλων παθών. Γι' αυτό προσθέτει: « Πρόσεχε τον εαυτό σου από τη μητέρα όλων των κακών, τη φιλαυτία, που είναι μια παράλογη φιλία με τη σάρκα. Από τη φιλία αυτή γεννιώνται με ευλογοφάνεια οι βασικοί και εμπαθείς και καθολικοί τρεις μανιώδεις λογισμοί, δηλ. της γαστριμαργίας, της φιλαργυρίας και της κενοδοξίας. Από αυτούς τους λογισμούς προέρχονται όλα τα είδη της κακίας και έχουν την αρχή τους σε

κάποιες προφάσεις σωματικών δήθεν αναγκών».

Από τα τρία βασικά πάθη σχηματίζονται δύο τάξεις παθών: τα σωματικά και τα ψυχικά. Τα σωματικά έχουν τις αφορμές τους στο σώμα, τα ψυχικά στα έξωθεν πράγματα. Το βασικό χαρακτηριστικό σημείο των μεν σωματικών παθών είναι η «έλλειψη» αρετών, των δε ψυχικών η «υπερβολή» των αρετών. Τα σωματικά πάθη χαρακτηρίζει η επιθυμία των ηδονών, τα ψυχικά ο πόθος της δόξας. Αποτέλεσμα των πρώτων είναι η καταστροφή των αρετών, των δεύτερων η καταστροφή της πνευματικής γνώσης.

Όλα τα πάθη αναπτύσσονται διαδοχικά, το ένα από το άλλο. Η σειρά τους παίρνει το σχήμα οκτώ εμπαθών λογισμών· «ο φίλαυτος, δηλ. ο λογισμός της γαστριμαργίας, που τον ακολουθεί ο λογισμός της πορνείας και της φιλαργυρίας, και ο λογισμός της λύπης, και της οργής και της ακηδίας και ο λογισμός της κενοδοξίας και της υπερηφάνειας». Οι πρώτοι τέσσερεις εμπαθείς λογισμοί γεννιώνται από την επιθυμία και προκαλούνται είτε με τη ροπή προς τις ηδονές (γαστριμαργία, πορνεία, φιλαργυρία) ή με τη αποφυγή της οδύνης (λύπη). Οι τέσσερεις τελευταίοι σχετίζονται με το θυμικό μέρος της ψυχής.

Από τα πάθη της επιθυμίας εξαρτώνται τα πάθη του θυμού, διότι η επιδίωξη των ηδονών του σώματος (η λατρεία του) προκαλεί το μίσος και την έχθρα προς τους άλλους. Για κάθε εκούσιο ή ακούσιο λάθος του πλησίον, που θίγει τη φιλαυτία μας, ανάβει μέσα μας το πάθος του θυμού που καταστρέφει την αγάπη προς τους άλλους. Κάθε απογοήτευση ή αποτυχία φέρνει τον άνθρωπο στην ακηδία, που αιχμαλωτίζει όλες τις δυνάμεις της ψυχής. «Το πάθος της ακηδίας εξαπλούμενο σε όλες τις ψυχικές δυνάμεις κινεί σχεδόν όλα τα πάθη μαζί. Γι' αυτό και η ακηδία είναι το πλέον βαρύ πάθος». Αντίθετα κάθε επιτυχία στον υλικό και πνευματικό τομέα αυξάνει στον άνθρωπο το πάθος της κενοδοξίας και της υπερηφάνειας.

Εφόσον κάνουμε λόγο για τα πάθη είναι ανάγκη να υπογραμμίσουμε και τη σχέση που έχουν οι πονηρές δυνάμεις, οι δαίμονες, με αυτά. Ο άγιος Μάξιμος τονίζει ότι ο άνθρωπος συνέχεια βρίσκεται, αν όχι υπό την εξουσία, τουλάχιστον υπό την επιρροή ή πολεμική μανία των δαιμόνων.

Οι δαίμονες δρουν και στο σώμα και στη ψυχή ξεσηκώνοντας εμπαθείς λογισμούς με σκοπό να καταστρέψουν τον άνθρωπο. Γύρω από κάθε ψυχή στρέφονται διάφοροι δαίμονες, που προσπαθούν να την ρίξουν στην αμαρτία είτε με τις αισθήσεις είτε με τους λογισμούς. Άλλοι δαίμονες χρησιμοποιούν το σώμα και εξάπτουν τα πάθη στη ψυχή και δημιουργούν ακάθαρτες φαντασίες, είτε στον ύπνο είτε είμαστε ξύπνιοι. Ο σκοπός όλων των πολυαρίθμων και πολυποίκιλων παγίδων των δαιμόνων είναι η υποδούλωση του ανθρώπου είτε στη συγκατάθεση της

αμαρτίας είτε στη διάπραξή της.

Πως όμως οι δαίμονες επιτίθενται και προχωρούν στο έργο της υποδούλωσης της ψυχής στα πάθη;

Λέγει ο άγιος Μάξιμος: «Οι δαίμονες υπικινούν πονηρούς λογισμούς, ερεθίζοντες τα πάθη που υπάρχουν στη ψυχή. Κατόπιν με τους εμπαθείς λογισμούς πολεμούν το νου, για να τον αναγκάσουν να συγκατατεθεί στην αμαρτία. Όταν δε τον νικήσουν, τον φέρνουν στην κατά διάνοιαν αμαρτία. Μόλις αμαρτήσσει νοερά, τότε τον σπρώχνουν, αιχμάλωτον πλέον, και στην πράξη».

Οι δαίμονες πολεμούν με πονηριά και επιμονή. Δεν έχουν όμως εξουσία να ασκήσουν βία κατά του ανθρώπου, ούτε να τον εξαναγκάσουν να πράξει την αμαρτία. Έτσι η έκβαση της μάχης εξαρτάται από την ελεύθερη θέληση του ανθρώπου.

Τα πάθη μας απομακρύνουν από τον Θεό. Μας κάνουν εχθρούς και πολέμιους του Θεού, έστω και αν ονομαζόμαστε πιστοί. Για αυτό ο άγιος μας συμβουλεύει: «Να μην είσαι αυτάρεσκος και δεν θα γίνεις μισάδελφος. Μην είσαι φίλαυτος και θα γίνεις φιλόθεος».

Ο αγώνας κατά των παθών αρχίζει με την απάρνηση των εξωτερικών εκδηλώσεων του κακού, δηλ. των αμαρτωλών πράξεων και ολοκληρώνεται με τον εσωτερικό αγώνα εναντίον των εμπαθών λογισμών. Αρχίζει από το ευκολώτερο και ολοκληρώνεται με το δυσκολώτερο.

Ερμηνεύοντας ο άγιος Μάξιμος τά λόγια του Απ. Παύλου «νεκρώσατε τα μέλη υμών τα επι της γης· πορνείαν, ακαθαρσίαν, πάθος, επιθυμίαν κακήν, και την πλεονεξίαν» (Κολ. 3,5) παρατηρεί: « Γην μεν ονόμασε το φρόνημα της σάρκας. Πορνεία δε είπε την αμαρτία στην πράξη. Ακαθαρσία χαρακτήρισε τη συγκατάθεση των λογισμών. Πάθος είπε τον εμπαθή λογισμό. Επιθυμία δε κακή, την αποδοχή του λογισμού και της επιθυμίας, που δεν προχωρούν πέρα από τα όρια αυτά. Πλεονεξίαν ονόμασε την ύλη, που γεννά και αυξάνει το πάθος αυτό. Όλα αυτά λοιπόν, που αποτελούν μέλη του σαρκικού φρονήματος, διάταξε να νεκρώσουμε ο θείος Απόστολος».

Η επιτυχία του αγώνα κατά των παθών εξαρτάται από την καλλιέργεια των αρετών. Κάθε πάθος αποβάλλεται από τη ψυχή αν βάλουμε στη θέση του τη αντίστοιχη αρετή.

Ο πόλεμος εναντίον των παθών πρέπει να αρχίσει από τα κατώτερα. Δηλαδή να αρχίσει ο αγώνας εναντίον των επιθυμιών των αισθήσεων, διότι τίποτε άλλο δεν

υποδουλώνει εύκολα τον άνθρωπο, όσο τα πάθη της ηδονής. Για να επιτύχει ο αγώνας κατά της φιληδονίας χρειάζεται σκληρή άσκηση για την νέκρωση του σώματος. Η νέκρωση αυτή σημαίνει χαλιναγωγή και δαμασμό των παθητικών δυνάμεων της ψυχής (επιθυμίας και θυμού) και υποταγή τους στο πνεύμα. «Εάν δεν υποδουλωθεί το σωματικό στο πνευματικό, δεν μπορούν να εξαφανιστούν τα πάθη από αυτό».

Ο άγιος Μάξιμος μπαίνει σε λεπτομέρειες για κάθε πάθος και δίνει τις ανάλογες συμβουλές. Θα μάκρυνε όμως πολύ ο λόγος γι' αυτό και δεν αναφερόμαστε σ' αυτές.

Με τη νίκη του πάθους της οργής συνήθως τελειώνει ο αγώνας του πιστού εναντίον των παθών των παθητικών δυνάμεων της ψυχής ή για να ακριβολογούμε τερματίζεται ο αγώνας για την πρακτική απομάκρυνση από το κακό. Για να έχουμε όμως τέλεια νίκη είναι αναγκαία η εκρίζωση των παθών. Οι ρίζες όμως των παθών βρίσκονται στις αισθήσεις και τους λογισμούς. Η τελευταία αυτή νίκη κατακτάται με την αγωγή των αισθήσεων και με τον αγώνα κατά των λογισμών. Οι αισθήσεις πρέπει να χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τον προορισμό τους. Ο αγώνας αυτός χρειάζεται συνεχή εγρήγορση και νήψη πνευματική. Δυσκολότερος όμως είναι ο πόλεμος κατά των λογισμών διότι πρόκειται για πόλεμο κατά των αοράτων και πονηρών πνευμάτων, που υποβάλλουν στο νου του ανθρώπου τους εμπαθείς λογισμούς.

Ο άγιος Μάξιμος συνιστά ειδική στρατηγική για να κερδηθεί η μάχη των λογισμών. Το σπουδαιότερο για τη νίκη είναι να μην υποτιμά ο άνθρωπος τη φθοροποιό παρουσία των λογισμών που χρονίζουν, δηλ. των λογισμών που επιμένουν, και να μην επιτρέπει στους λογισμούς να μεταβάλλονται από «ψιλούς» σε «σύνθετους» και να καταλήγουν στην εμπαθή αμαρτωλή πράξη.

Υπάρχουν δύο τρόποι απελευθέρωσης του ανθρώπου από τους εμπαθείς λογισμούς. Ο πρώτος. Διώχνει τους λογισμούς ασχολούμενος με ψυχωφελή έργα, σε εργασία, ψαλμωδία κλπ. Ο δεύτερος. Να περιφρονεί όλα τα αισθητά πράγματα, που αποτελούν τις αιτίες των παθών. Και στους δύο τρόπους πολέμου χρειάζεται πνευματική νήψη και προσευχή. Η νήψη γεννιέται από το φόβο του Θεού, όταν δε την αποκτήσει η ψυχή «τότε αρχίζει να βλέπει τους δαίμονες που την πολεμούν με τους λογισμούς και να αμύνεται».

«Εάν γρηγορούμε και νήφουμε, γνωρίζω ότι θα φυλαχτούμε από τήν πονηριά των δαιμόνων. Και αν προσευχόμαστε, τραβούμε την θεία Χάρη ώστε να μας βοηθήσει και να γίνεται σύμμαχος μας. Αυτή τότε μας κάνει νικητές κάθε αντίθετης δύναμης και μας γλυτώνει από κάθε πλάνη και αγνωσία».

Η ψυχή αφού περάσει όλες τις φάσεις του σκληρού αγώνα και καταπολεμήσει όλα τα πάθη στεφανώνεται με το ένδοξο στεφάνι της απάθειας, που δίνεται από τον Θεό ως αμοιβή για το σκληρό αγώνα και την υπομονή που έδειξε ο αγωνιστής κατά των παθών.

β) Η απόκτηση των αρετών.

Η ολοκλήρωση του αγώνα του ανθρώπου δεν είναι η κάθαρση από τα πάθη αλλά η απόκτηση των αρετών.

Ο Θεός κατά τον άγιο Μάξιμο έδωσε για τη χειραγωγή του ανθρώπου στην πνευματική ζωή μερικούς νόμους. Πρώτο, το φυσικό νόμο, έπειτα το γραπτό νόμο και τέλος τον ευαγγελικό ή πνευματικό νόμο, το νόμο της Χάρης. Αν και οι τρεις νόμοι δόθηκαν σε διαφορετικές εποχές στην ουσία είναι ομοιογενείς επειδή αποτελούν έργο του ίδιου Λόγου του Θεού και οι τρεις αποβλέπουν σε ένα σκοπό την τελείωση του ανθρώπου.

Γι' αυτό και η εκπλήρωση του ενός ή του άλλου νόμου είναι υποχρεωτική για κάθε άνθρωπο ανάλογα με την πνευματική ωριμότητά του.